

DIE GESKIEDENIS VAN DIE CHRISTENDOMI

Lees: *Psalm* 78:1-11; *1 Korinthiers* 10:1-13.

Maar al hierdie dinge het hulle oorgekom as voorbeelde en is opgeskrywe as 'n waarskuwing aan ons op wie die eindes van die eeue gekom het. 1 Kor. 10:11.

Maar nou het Hy eenmaal in die voleinding van die eeue verskyn, om die sonde te vernietig deur sy offer. Heb. 9:26b.

Dit het die Kerk en die Universiteit behaag om my van my gemeentelike werksaamhede weg te roep sodat ek aan die Theologiese Fakulteit van die Universiteit van Pretoria my aan die bestudering en die dosering van die geskiedenis van die Christendom kan wy. Hierdie vererende en tog hoogsverantwoordelike opdrag het ek met vreugde en ook met deemoedige dankbaarheid aanvaar. Vreugde, omdat die belangstelling vir en die studie van die geskiedenis vanweë die invloed van my leermeesters, Prof. Dr. S. P. Engelbrecht alhier en van Prof. Dr. M. van Rhijn in Utrecht, vir my nog steeds niks anders as 'n aangename taak en opdrag was nie . . . én dankbaarheid, omdat die Kerk my juis gevra om hierdie opdrag in haar diens en daarom in diens van die Koninkryk van God te verrig. Want hoewel ek tans die kansel vir die kathedraal kon verruil het, bly die opdrag om as dienaar van God en Jesus Christus werksaam te wees, ónverminderd voortbestaan.

Die bestudering en die dosering van die geskiedenis van die Christendom, dit is die grensoms krywing én die inhoud van die nuwe taak wat my opgedra is. En miskien sal u my wil toelaat om in die voetspoor van die twee genoemde tekste, iets te sê oor die rigting én taak van dié onderdeel van die teologiese wetenskap wat nou, in die Nederduitsch Hervormde Kerk, aan my opgedra is.

Die apostel Paulus het in die tiende hoofstuk van sy eerste brief aan die Korinthiërs met sy gedagtes vertoef in die verlede van die volk Israel. Hy het gepeins oor die deurtog deur die Rooi See, oor die leiding van die vuur- en wolkkolom, oor die spyse en drank wat op so 'n wonderbaarlike manier gegee is. Maar óók het hy sy gedagtes laat gaan oor die ontevredenheid, die murmureringe, die maak van afgode en al die ander sonde waaraan die volk hulle skuldig gemaak het. In die verlede van hierdie, sy volk, was daar veel gewees wat goed was, vele seëninge en vele genadeblyke het hulle ontvang . . . maar ook was daar velerlei kwaad en afdwalinge.

En hieruit blyk reeds, al is dit maar in vae buitenlyne, wat onder die begrip „geskiedenis” verstaan kan word, want nie alles wat gebeur en

¹⁾ Preek gehou by die aanvaarding van die amp van Hoogleraar in die Geskiedenis van die Christendom aan die Theologiese Fakulteit, Afd. A. van die Universiteit van Pretoria. Uitgespreek op 17 Maart 1957.

gebeur het, is al geskiedenis nie. Dat die son vandag en gister en deur al die eeue heen op- en ondergegaan het, is wel 'n gebeurtenis van belang, maar dit is nog nié geskiedenis nie. Die begrip „geskiedenis” veronderstel dat mense met die bepaalde gebeurtenis gemoeid sal wees en eers as dit gebeur, kan dit geskiedenis word. Maar alles wat met die mense van gister en eergister tot ver terug in die grys verlede gebeur het, is ook nog nie alles geskiedenis nie. Die gebeure uit die gister van die mensebestaan wórd eers geskiedenis indien daar 'n verband kom tussen daardie gebeurtenisse en óns wat vandag lewe. Want al sou ons ook alles weet wat daar met en deur die mense in die verlede gebeur het, word daardie gebeurtenisse eers geskiedenis as daar 'n verhouding kom tussen die verbygegene en die huidige.

Aangesien hierdie verband dus bepalend is vir die geskiedenis, daarom is dit ook begryplik dat die geskiedenis nie vir alle tye of alle mense dieselfde omvang en breedte sal hê nie. Want alleen in dié mate wat daar vir die mens 'n verband bestaan tussen die hede en die verlede, alléén in dié mate sal die geskiedenis ook waarde en betekenis kan hê.

Nou is die geskiedeniswetenskap en die onderwys van die geskiedenis, terloops, weer iets wat op 'n effens ander vlak as die geskiedenis self lê. Die geskiedeniswetenskap soek na die gegewens van die menslike gebeurtenisse in die verlede en sorteer die gegewens met die doel dat daar 'n verhouding kan ontstaan tussen die gegewens uit die verlede en die samelewing van die huidige oomblik. Die onderwys van die geskiedenis beteken dat aan die leerlinge die kennis van die gegewens van die verlede gebring sal word, sodat die moontlikheid kan bestaan dat daar by die leerlinge dié verband met die verlede tot stand kan kom. Ook wys die onderwys van die geskiedenis aan die leerlinge die weë en die werkmetode waarlangs en waarop die gegewens van die verlede aangevul en uitgebrei kan word.

Die geskiedeniswetenskap en onderwys dien egter alléén dié doel dat daar 'n verband, 'n lewende verhouding tussen die verlede en die hede in die gedagtes van die mens en die gemeenskap tot stand kan kom. Dit beteken dus dat die geskiedeniswetenskap in sy werkverrigting rekening sal hou met die bruikbaarheid van die gegewens van die verlede. En terwyl dit so is, is dit byna onvermydelik dat daar by die beoefening van die geskiedeniswetenskap 'n tendens, 'n motief sal wees wat uit die waardebeplanning van die beoefenaar van die wetenskap voortkom. Hierop wil ek nou egter nie ingaan nie, maar ek wou net vir 'n oomblik die moontlikheid en gevaar van 'n tendensieuse wetenskapsbeoefening aantoon.

Maar laat ons terugkeer. Geskiedenis is daar waar 'n verband tussen die hede en die verlede in die gees en verstand van die mens van die hede bestaan, het ek gesê. En dit beteken dat die verbygegene tog nie hééltemal verbygegaan het nie en dat die teenwoordige nie heeltemal alléén is nie. Omdat daar 'n verbintenis, tussen verlede en hede bestaan, daarom is die verbygegene in die hede tog ook weer teenwoordig. Kyk, dit is wat die

apostel Paulus bedoel as hy sê dat die verlede van die volk Israel daar is tot waarskuwing van die hede. Die verlede verswêar die verantwoordelikheid van die hede. Die betrekking van die verlede in die hede beteken die inskerping van sy verantwoordelikheid vir die geslag van vandag wat die toekoms nog voor hom het. Omdat daar 'n verband bestaan tussen die verlede en die hede, daarom dra die hede 'n swaarder verantwoordelikheid teenoor die toekoms. Die menslike gebeurtenis wat op hierdie oomblik gebeur, is netnou onherroepelik verléde, maar dit wil nié sê dat dit dan betekenis-loos geword het nie want die gebeurtenis van die verlede is nooit volkome verby nie omdat in die betrekking tussen hede en verlede, die verlede steeds weer in die hede intree.

Mens kan dit dus so stel dat die geskiedenis ten sterkste 'n gesprekskarakter dra. 'n Gesprek wat gevoer word tussen die verbygegane wat in die hede teenwoordig word én die teenwoordige wat nie alleen is nie. En in dié gesprek domineer die stem van die verlede omdat sy woord onbeweeglik geword het en omdat die stem daarvan die hede tot groter verantwoordelikheid roep. En nou gaan dit in die ondersoek, beskrywing en onderwys van die geskiedenis grotendeels om die karakter wat hierdie gesprek tussen hede en verlede dra. Want omdat die woord van die verlede tot verantwoordelikheid roep in onbuigsame taal, daarom roep dit ook weerstande op — immers, elke mens, elke geslag het sy eie insigte en waardebepalings en daar bestaan die natuurlike verlange om dié inhoude te handhaaf. Sou die stem van die verlede in dié gesprek volstrek domineer sodat die hede nié aan die woord kom nie, dan is die geskiedenis en die ondersoek daarvan volkome objektief. Sou in die gesprek die woord van die hede ingryp tot versteuring van die stem van die verbygegane, dan sal in dié mate waarin die woord van die hede in die gesprek domineer, die geskiedenis en die ondersoek daarvan ook subjektief wees.

Dit sal dus beteken dat 'n kritiese posisie ingeneem sal moet word teenoor dié gedagte dat die stem van die hede in die gesprek met die verlede 'n oorheersende plek sou moet kry. Want alleen as so 'n kritiese posisie gehandhaaf word, sal daar geskiedenis geskrywe kan word in dié sin waarin die apostel dit bedoel naamlik dat die verlede 'n steeds toeneemende verantwoordelikheid op die skouers van die teenwoordige geslag plaas. Word dit eger aanvaar dan is dit vir die geskiedenis ook moontlik om 'n plek in die ry van wetenskaplike vakke in te neem want dié verantwoordelikheid in die hede kan alleen besef word en die gesprek met die verbygegane kan alleen gevoer word as daar ook kennis bestaan.

In hierdie gesprek tussen die verbygegane en die teenwoordige neem plek en tyd natuurlik 'n waardevolle plek in. Want in die gesprek is dit belangrik dat nóg die hede nóg die verlede sy eie tyd verloor. Die verbygegane neem in 'n later tyd die woord sonder dat dit uit sy eie tyd losgemaak word, en wat die plek betref, geld dieselfde want 'n verlies van of tyd óf plek kan in die gesprek alléén maar verarming meebring. As dit in

ag geneem word, kan terselfdertyd begryp word waarom die geskiedenis ook verryking in die menselewe kan bring. Maar dit is alleen waardevolle verryking indien die teenwoordige die neiging kan onderdruk om tyd en plek tot die huidige te beperk sonder om die verbygegene werklik op te soek en aan te hoor.

Nou is die vererende opdrag wat ek ontvang het egter enigermate beperk insover dat dit nie gaan om die geskiedenis in die algemeen nie maar dat dit definitief en duidelik om die geskiedenis van die Christendom gaan. En in hierdie frase is die begrip Christendom sentraal. Dit is dus geskiedenis met 'n reeds bepaalde grens, maar daarby kom dat die begrip Christendom nie soseer ruimtelik bepaalbaar is nie as wel in die eerste plek inhoudelik. En inhoudelik beteken die begrip Christendom daardie gemeenskap, daardie besondere groep mense in die verlede en die hede wat om Jesus Christus, die eenmaal op aarde verskene Seun van God, geskaar is en wat Hom as Hoof en Heer glo en aanvaar. Christendom, dit is dié gemeenskap waarvan Jesus Christus die stigter én die inhoud is. Vir die Christendom, of sal ek sê vir die Kerk is Jesus Christus veel meer as 'n historiese figuur in die verlede, is Hy van veel meer betekenis as alle ander historiese figure wat in die verbygegene so dikwels 'n beslissende rol gespeel het en wat in die gesprek met die teenwoordige so 'n groot aandeel neem tot meerdere verantwoordelikheid van ons in die hede. Want vir die Christendom beteken Jesus Christus dat God, die Ewige, Hom geopenbaar het deur in die geskiedenis in te daal. En hierdie indaling is nie maar 'n toevallige aanraking van verbygaande aard nie, intendeel! Hierdie indaling Gods in die geskiedenis in die historiese mens Jesus is van fundamentele en omvattende belang en betekenis. Daarom word deur die Christendom hierdie openbaring Gods dan ook as die sentrale gebeurtenis in die hele geskiedenis gekenmerk, én daarom ken die Christendom ook die begrensende begrip: heilsgeskiedenis. Maar nou moet ook dadelik gestel word dat as die Kerk van heilsgeskiedenis praat, hierdie begrensing van die geskiedenis nie bedoel word as 'n besondere waarde-bepaling wat van die mens uitgaan nie. Dit moet begryp word as 'n waarde wat van buite die mens aan die Kerk opgelê word. Hoewel die Kerk die waarde, die ewige waarde van die heilsgeskiedenis aanvaar, beteken dit nie dat die Kerk die waarde daarvan vas te stel het nie. Om dit so te stel: die outoriteit van die heilsgeskiedenis is anterieur en superieur aan die erkenning daarvan deur die Kerk. Die Kerk kan alleen in geloof en groot dankbaarheid die heilsgeskiedenis aanvaar as heil en dit as sodanig weer verder dra.

Binne die geheel van die geskiedenis is daar 'n samehangende reeks van gebeurtenisse. Binne die gesprek wat die teenwoordige met die verbygegene voer, is daar een besondere gesprek van die getuies van die Godsopenbaring met die hedendaagse mens en daardie gesprek is die heilsgeskiedenis. Die besondere van die heilsgeskiedenis is egter dat dit self

sy gesag proklameer en waar hierdie gesag gelowig aanvaar word, daar is heilsgeskiedenis, waar dit nié aanvaar word nie, is hierdie gegewens ook niks meer as gewone geskiedenis nie.

Sentrum van die heilsgeskiedenis is Jesus Christus. Maar in die begrip van die heilsgeskiedenis lê ook opgesluit die voorbereiding, die aanwesigheid en die deurwerking van die intrede van Jesus Christus in die geskiedenis van hierdie ondermaanse. In die verhouding nou van die heilsgeskiedenis tot die gewone geskiedenis is daar in die begrip heil 'n moment van oordeel én vertroosting ten opsigte van die gewone geskiedenis opgesluit. Want as die openbaring van God as heilsgeskiedenis gekenmerk word, dan word daarmee ook die gebrek aan heil, die onheil en die heillose in die menslike geskiedenis aangedui. Die feit dat daar 'n heilsgeskiedenis is, is 'n oordeel oor die mens. Terselfdertyd egter word daar juis deur die heilsgeskiedenis 'n nuwe, ondenkbare openheid in die mensegeskiedenis gegee sodat daar nou in die duister van die heillose die lig van die heil kan skyn. Daarom, as die profete en die apostels en ook die skrywer van die brief aan die Hebreërs oor Jesus Christus en die heil spreek, verkondig hulle dat dit verlossend is, dat dit genesend werk, dat dit sowel rigtend as bevrydend is, dat dit oordeel en genade inhou. Heil, Gods ewige heil, is nie iets wat sonder meer ten goede strek nie, maar is dit wat anders is as die menslike, wat daarteenoor staan, wat die menslike sowel oorwin as vernuwe. Met ander woorde, die heil is dit wat 'n nuwe belofte inhou, 'n belofte wat nou reeds besig is om in die hede werklikheid te word én wat iets in vooruitsig stel wat die mens, vanuit homself, nie kan bereik nie.

Heilsgeskiedenis het te make met Jesus Christus wat daarin sentraal staan, heilsgeskiedenis sirkel om daardie konkrete punt, die openbaring van God, wat die middelpunt van die hele geskiedenis genoem kan word. Daarom is Jesus Christus nie net van belang vir heilsgeskiedenis nie, maar van grondliggende belang vir al die menslike gebeure en geskiedenis op aarde. Dit is alleen vanweë Jesus Christus, dit is alleen omdat God in die geskiedenis intree, dat daar in laaste instansie geskiedenis moontlik is. Want die geskiedenis ontstaan en bestaan nie voort uit sigself nie. As menslike, as sondige geskiedenis kan dit alleen rus in Gods versoening in Jesus Christus. Hierdie versoening, hierdie vergewing van die sonde is die dragende middel van alle geskiedenis, want terwille van die komende Christus het God in die ou bedeling, terwille van die gekome en weerkomende Christus het God in die nuwe bedeling die wêreld gespaar en sal Hy dit ook bly doen.

Vir die geskiedenis is daar nog 'n verdere moment van belang. Want aan die einde van die tyd staan die verwagte wederkoms van Christus. Die lyn van die geskiedenis word dus vanuit die koms van Christus uitgestrek na die uiteindelijke wederkoms. En om dié rede het die Christendom, of sal ek sê die Kerk met klem die heidense geskiedenisbeskouing afgewys wat die geskiedenis nie anders wil sien of kan sien as 'n eidelose,

sigself herhalende sirkelgang nie. Dat hierdie opvatting ook deur die boek van die Prediker uitgedruk word, wil nog nie sê dat dit ons denke in hierdie verband hoef te bepaal nie. Indien ons Jesus Christus glo en aanvaar as die versoenende, dragende middelpunt van die geskiedenis, dan moet ons ook die wederkoms aanvaar en bely as die einde en die laaste sin van die geskiedenis. In die voortdurende gesprek wat die hede met die verlede voer, vorm Jesus Christus die verklarende sin van alle geskiedenis. En waar die gesprek met die verlede die verantwoordelikheid van die hede verswaar ten opsigte van die toekoms, moet ons ook weet dat ons in die eindes van die eeue leef. Omdat daar 'n einde is en nié die nuwe begin van 'n ander sirkelgang nie, is die komende koms van Jesus Christus van geweldige belang vir die teenwoordige. Vandaar ook die vaderlike vermaning van die apostel: „Daarom, wie meen dat hy staan, moet oppas dat hy nie val nie.”

Tenslotte nog hierdie gedagte. My opdrag ten opsigte van die bestudering en dosering van die geskiedenis van die Christendom geskied in diens van die Kerk. En omdat die Kerk haar weg moet gaan vanuit die geloof en die besef van Gods openbaring na die wederkoms van Jesus Christus toe, kan ek nie van die gedagte ontkom nie dat die geskiedenis en die Christologie aan mekaar verbonde is. In sy „Hebraërbriefvolesung” van 1517-1518 wys Luther op dié direkte samehang wat daar bestaan in die Kerk tussen die eenmalige offer van Jesus Christus en die lewe van die Christendom. Soos hy dit uitdruk: „Hierdie aanbieding van die nuwe testament is wat Christus, die Hoof van die Kerk betref, voltooi en dit het ook volstrek opgehou; dié van sy geestelike liggaam, die Kerk, word voortgesit aangesien sy van dag tot dag aanhoudend sterf met Christus en die mistieke Paasfees vier om naamlik na die afsterwe van die begeertes vanuit hierdie wêreld oor te gaan tot die toekomstige glorie.” Hier word deur Luther uitgedruk dat in die geskiedenis, in die gesprek tussen die verbygegane en die hede, daar tog nog 'n ander stem óók spreek. Want die Kerk staan in die wêreld nie stom en sonder woorde nie, maar verkondig die heil wat daar in Jesus Christus vir die wêreld gekom het. En hierdie gesprek, hierdie prediking van die Kerk is die voortdurende aktualisering van Jesus Christus in die hede sodat die mens óp die wêreld, in die hede kan weet dat alleen deur die versoening en regverdiging van Jesus Christus dit moontlik is om én sinvol te lewe én die geskiedenis te begryp, sodat hy die toekoms onbevrees tegemoet kan gaan. En Calvyn wys juis daarop dat dit in die geskiedenis nie soseer gaan om die figuur van die Kerk nie, maar om die Heilige Gees van God. Want dit is alleen Gods Heilige Gees wat voortdurend, in die gang van die geskiedenis, die eenmalige van Jesus Christus weer so by ons bring sodat ons kan glo, sodat ons vanuit die middelpunt na die laaste einde van die geskiedenis sal kan bly voortbeweeg.

Daarom is die geskiedenis vir die Kerk belangrik omdat dit nie

net gaan om die besef van die verantwoordelikheid wat ons dra nie, maar meer nog om met Gods hulp Jesus Christus so gelyktydig te maak vir die mens van vandag sodat „elke gedagte gevange geneem kan word tot die gehoorsaamheid aan Christus.” (II Kor. 10:5). Vanselfsprekend beteken dit dat die Kerk krities sal staan teenoor vele geskiedbeskouinge want die woord wat moet domineer in die gesprek van die verbygegane met die teenwoordige is nié die woord van die verlede in die eerste plek nie en ook nie die woord van die hede nie, maar die Woord van die Vader, Jesus Christus die Heer. Dit is die belangrikste in die bestudering en die beoefening van die geskiedeniswetenskap, hoewel erken moet word dat die toepassing van hierdie beginsel slegs in val en opstaan verwerklik word.

Dit gaan in die Kerk daarom dat die mens van vandag weer sal begin om die Woord van God te verstaan want dan sal die mens iets van die verbygegane, die teenwoordige en die toekomstige ontvang omdat hy dan aangespreek word deur dié God wat Hom in Jesus Christus geopenbaar het. Indien 'n mens begin om dié Woord te hoor „waardur alle dinge gemaak is” (Joh. 1:3), óók dié dinge waarin ons vandag lewe én die waarin ons nageslag sal verkeer, dan het die mens in gesprek getree met Hom wat „alle dinge dra deur die Woord van sy krag” (Heb. 1:3). Dan het God self die mens ingetrek in sy heil.

Om hierdie Woord van God, om Jesus Christus in gehoorsaamheid te dien is die taak van die Kerk. En vir die Kerk om hierdie taak te volbring, het sy die hulp en die steun van dié wetenskap nodig wat sig besig hou met die geskiedenis van die Christendom. En die Kerk dién die Woord van God deurdat sy haar tydgenote oproep tot die ontmoeting met die verlede, méér nog tot die ontmoeting met Jesus Christus, die middelpunt van die geskiedenis, opdat die Kerk én diegene wat deur haar aangespreek word met dankbaarheid, met vreugde en in vaste geloof die toekoms, Jesus Christus, tegemoet kan gaan.

AMEN.

A. D. PONT.
